

Citation:

A.M.E. Draak, Levensbericht L.L. Hammerich, in:
Jaarboek, 1975, Amsterdam, pp. 228-232

Herdenking van

Louis Leonor Hammerich

(31 juli 1892–1 november 1975)

door Maartje Draak

Louis Leonor Hammerich werd geboren op 31 juli 1892 te Kopenhagen. Zijn vader was Kai August Hammerich, die in 1905 burgemeester te Roskilde werd; zijn moeder heette Louise Camille Bentzen. Volgens de (familie)geschiedenis die Louis zelf schreef (gepubliceerd in 1973) kwam het geslacht Hammerich uit dat deel van Oostfriesland dat tot de Nederlandse Generaliteitslanden behoorde, en week tegen het einde van de 16de eeuw om het geloof uit naar Holstein (zij waren Luthers, en niet Calvinistisch). Louis rekende zich tot de tiende generatie. De Hammerichs waren typisch een veelvertakte familie van intellectuelen: doktoren, predikanten, ambtenaren. Louis – als oudste kind van het burgemeestersgezin en enige zoon (hij had drie zusters) – bezocht verschillende middelbare scholen en kwam in het academie-jaar 1910–1911 naar de Universiteit van Kopenhagen. Hij begon als eerste-jaars in de rechten en was spoorstudent. In het tweede jaar kon hij in Kopenhagen gaan wonen en zwaaide om naar de filologie. Zijn voornaamste professoren waren Herman Møller en Christian Sarauw.

In 1915 werd hij magister; in 1917 trouwde hij op 30 juli met Clara Augusta Mathilde Flensborg (1894–1972), die in Roskilde woonde en die hij daar had leren kennen: hij vermeldt met veel plezier dat hij op dezelfde dag de tekst van zijn dissertatie inleverde. Hij verdedigde die op 8 mei 1918 en het boek werd als *National og Fremmed – om den Rytmiske Teknik hos Heine og Platen* ook in dat jaar uitgegeven.

Het rustige studeren was toen echter al lang door de omstandigheden van de Eerste Wereldoorlog onderbroken – diezelfde soort omstandigheden die wij ook in Nederland kenden (: een klein, neutraal land, maar men weet toch nooit . . .).

Op 14 augustus 1917 moest Hammerich opkomen als soldaat; hij zou wel te gebruiken zijn geweest bij de administratie van de „troep”, maar zijn handschrift was „ontzettend”, meldt hij zelf (en dat moet ik, gezien zijn opdrachten op diverse publikaties, beamen). Toch was de begaafde jonge man zeer in trek voor *public relations*-zaken, en zo kwam hij ook tegen het eind van de oorlog in Berlijn terecht voor het (Deense) Rode Kruis, in de zorg voor internationale krijgsgevangenen. In deze Berlijnse tijd (waarbij zijn vrouw die wèl over administratieve vaardigheden beschikte hem vergezelde en een Rode Kruis-taak vervulde) – zag Hammerich nog kans aan de Berlijnse Universiteit colleges te lopen en in de Pruisische Staatsbibliotheek te werken. Hij begon aan een verhandeling *Zur deutschen Akzentuation*, die in 1921 werd gepubliceerd.

Met het jaar 1919 acht hij de tijd van zijn beschermde jeugd voorbij; hij gaf les aan enkele scholen en ook al aan de Universiteit. Weer raakte hij betrokken in internationaal werk, nu als secretaris van een commissie voor de nieuwe grens tussen Duitsland en Denemarken. Tot deze commissie behoorden zes oversten:

twee daarvan uit de betrokken landen (een Deen en een Duitser), maar de andere vier waren Frans, Engels, Italiaans en *mirabile dictu* Japans. Het is karakteristiek voor Hammerich dat hij van de Japanner wat Japans trachtte te leren, maar dat lukte niet erg.

De afsluiting van het commissie-werk had plaats te Parijs in de zomer van 1921, waarbij Hammerich zelfs onderhandelingen met de Franse Professor Fromageot heeft gevoerd over de zeegrens. In begin september 1921 verlieten Louis en Clara Hammerich (die weer als een soort secretaresse was opgetreden) Parijs, en in november werd in Denemarken hun eerste zoon geboren.

Op 17 februari 1922 werd L. L. Hammerich benoemd aan de Universiteit van Kopenhagen tot professor „i germansk filologi”. Hij was toen 29 jaar.

Alle voorafgaande – en de meeste nog komende – feiten en bijzonderheden ontleen ik aan een m.i. merkwaardig boek: *Duo, Clara og Louis L. Hammerichs erindringer*, (Kopenhagen) 1973, dat onder Louis L. Hammerich's naam als auteur is uitgegeven. Ik ken geen geschrift waaruit men zó veel te weten kan komen van de *buitenkant* der levenservaringen van een internationaal bekend echtpaar. Als men het boek begint te lezen, wordt men gehinderd door hetgeen een daverende oppervlakkigheid lijkt. Allengs echter geeft men zich gewonnen – het waren geen oppervlakkige mensen: waarschijnlijk moet men de uiterlijkheid der gegevens terugvoeren tot een bewust in acht genomen terughoudendheid.

Clara Hammerich (oftewel *Claes* voor haar familie en vrienden) is met het neerschrijven van haar „herinneringen” begonnen. Haar aandeel in het boek beslaat ongeveer 260 bladzijden, waaraan Louis er 160 – wat zijn leven vooral als wetenschapsman betreft – heeft toegevoegd, hier en daar verwijzend naar verdere bijzonderheden in het relaas van zijn vrouw. Hun leven komt er werkelijk als een „muziekstuk voor twee instrumenten” uit te voorschijn; Claes immers was als vertaalster van Engelse, Duitse, maar ook van een groot aantal Nederlandse en Vlaamse romans, op haar eigen terrein zeker zo internationaal vermaard als Louis op wetenschappelijk gebied. Met hun beider werkelijke belangstelling voor Nederland en de Nederlandse taal zijn zij vanaf 1925 – toen zij een studieverlof in ons land doorbrachten – opgetreden als een soort onbezoldigde ambassadeurs in Scandinavië voor de Nederlandse cultuur.

Van 1925 dagtekent eveneens hun vriendschap met „onze” A. G. van Hamel, wiens leerstoel als germanist L. L. Hammerich een jaar lang vervulde (van 1946–1947) te Utrecht. Het komt mij trouwens voor dat zij zich niet slechts in Nederland, maar vrijwel overal waar zij kwamen op hun vele reizen, bij congressen, op bijeenkomsten van de PEN, etc., etc., vrienden hebben gemaakt door hun hartelijke innemendheid.

Het wordt tijd over te gaan tot Hammerich's wetenschappelijke publikaties. Voor niet-Scandinavisten is het plezierig dat hij na zijn proefschrift daarvoor meestal Duits of Engels als voertaal koos. (Er moet evenwel een enorme massa „bellettristisch” werk – ook voor kranten – bestaan in het Deens).

In de hoofdstukken die Hammerich meer in het bijzonder wijdt aan zijn loopbaan als filoloog-linguïst, aan het werk waaronder hij zijn schouders zette, komt een opmerkelijke veelzijdigheid naar voren. En die veelzijdigheid is gedegen

en niet oppervlakkig, zoals blijkt uit de uiteenlopende onderwerpen waarmee hij zich jarenlang bezig hield. Ik zal dit straks aan een aantal geschriften demonstreren.

Een toegangsweg biedt zich al dadelijk uit zijn nu dieper ingaan op de vele geleerden wier colleges hij volgde, als daar zijn – naast de al eerder vermelde Møller en Sarauw – Verner Dahlerup voor „nordisk sproghistorie”, Finnur Jónsson voor „runeskriften”, Paludan voor 17de-eeuwse Deense literatuur, Vilh. Andersen voor moderne Deense literatuur, Heiberg, A. B. Drachmann en Gertz voor Latijn en Grieks . . . De lange lijst bevat bovendien Holger Pedersen en Hammerich ging naar Dines Andersen voor Sanskrit en Pāli!! (In deze omgeving leerde hij „onze” A. W. M. Odé kennen). En dan is op dit punt nog niet eens melding gemaakt van de Eskimo-talen, waarvoor Hammerich langzamerhand een groot enthousiasme koesterde, hetgeen o.a. valt af te leiden uit de omschrijving van zijn vakgebied zoals hij dat in het Jaarboek van onze Akademie liet opnemen nadat hij in 1948 Buitenlands Lid was geworden: „Germanic Philology, Medievist, Linguist (Eskimologist)”.

Men zou de neiging voelen om voor *de grap* te vragen „en waar blijft het Keltisch?”, maar warempel, zelfs dat komt om de hoek kijken, zij het niet taalkundig doch middeleeuws-cultuurhistorisch.

Ik zal nu trachten Hammerich's productie in verschillende categorieën te rangschikken.

Om te beginnen zijn dat de leerboeken die hij schreef voor zijn onderwijsopdracht in engere zin: over Duitse Fonetiek in 1933, over Duitse klankhistorie (met Eli Fischer-Jørgensen) in 1934, een Inleiding tot de Duitse Grammatica van 1935, terwijl hij al een Nederlandse Grammatica gepubliceerd had in 1930. Ik reken tot dezelfde groep studies over Goethe (in 1932 een klein boek over Goethe's *West-östlicher Divan*), over de tekst van het *Liber Benedictus* van Meister Eckehardt, en derg. Hammerich's studenten kregen niet alleen over grammatica en linguïstiek te horen.

De volgende categorie laat zien hoe het toeval Hammerich soms tot een nieuw onderwerp bracht, ook hoe hij zich dan in dat onderzoek vastbeet en zich niet door tegenslagen liet ontmoedigen.

In 1923 kwam de bibliothecaris van de Koninklijke Bibliotheek (te Kopenhagen) bij hem met een Duits handschrift uit de 15de eeuw, waarmee men geen raad wist. Het bleken de visionaire ervaringen van een Hongaarse ridder in St. Patricius' Vagevuur (van Ierland). Hammerich werkte zich in op de Middeleeuwse visioenen-literatuur. en met ondersteuning van twee Deense fondsen kon hij archief- en bibliotheek-onderzoek doen in Tsjecho-Slowakije, Oostenrijk, Beieren, Nederland, Engeland, Ierland, Spanje en Italië (*excusez du peu!*). Toen hij halverwege klaar was, kwam hem in 1925 het boek van Max Voigt, *Beiträge zur Geschichte der Visionenliteratur im Mittelalter*, Leipzig 1924, in handen – hetgeen een grote slag moet zijn geweest. Toch was Hammerich's materiaal geen verloren moeite, want in 1930/1 gaf hij de Latijnse grondtekst uit: *Visiones Georgii, Visiones quas in Purgatorio Sancti Patricii vidit Georgius miles de Ungaria A.D. MCCCLIII*, met een lange inleiding, en zeer uitvoerig gedocumenteerd.

Gelijksoortige belangstelling leverde in 1933 op: *Munken og Fuglen, en middel-*

alderstudie, over het internationale motief van de monnik die meent zeer korte tijd naar heerlijk vogelgefluit te hebben geluisterd, maar tot zijn verbijstering zijn klooster en zijn gewone samenleving niet meer terug kan vinden. Ierse stof bleef hem ook verder bezighouden, en hij heeft Duitse en Deense artikelen geschreven die bedoeld waren voor „et stort værk om Irland og Kontinentet i Middelalderen”. Of publikaties van Van Hamel zijn belangstelling nog speciaal hebben gestimuleerd? Materiaal-verzamelingen over het leven van de veertiende-eeuwse Ierse bisschop Richard Fitz-Ralph (Richardus Ardmachanus) wilde Hammerich vermaken aan het *Institut for Middelalderfilologi* van de Kopenhaagse Universiteit.

Lange tijd heeft Hammerich zich eveneens verdiept in de tekst-problemen van *Der Ackermann aus Böhmen* omdat hij in verweer kwam tegen de uitgave van Bernt-Burdach. In 1933 stelde hij een lange bespreking van deze editie samen; zij werd in 1935 gepubliceerd in de *Anzeiger für Deutsches Altertum*. Hammerich schrijft een beetje wrang dat deze kritiek hem Burdach's vriendschap kostte, en hem zèlf de verplichting oplegde een betere uitgave te verzorgen. Het leverde een studie op in 1938 en een proefuitgave in 1941. Hij wilde wel dat hij het daarbij gelaten had, want hij was niet tevreden over het eerste deel van de definitieve uitgave van 1951 (in samenwerking met Günther Jungbluth). Hammerich trok zich uit de onderneming terug, en Jungbluth ging alleen verder. Wel echter bleef Hammerich nog bezig met detail-problemen.

Een ombuiging naar de spraakwetenschappelijke kant, een ombuiging ook naar onderzoek van zijn vroegere leermeester Herman Møller, was in 1947 de studie *Laryngeal before Sonant* („og forskellige mindre artikler”).

Hammerich meldt dat Møller al goede ideeën had over „indogermanske laryngaler” waar niemand nog mee instemde, maar die drie jaar na Møller's dood (1923) glansrijk bevestigd werden door Jerzy Kurylowicz (in 1926) via het Hittitisch (dat Møller nog niet kende).

Als laatste categorie: Hammerich's bestudering van het Eskimo. Hij leerde de taal sedert 1931 van William Thalbitzer en schreef in 1936 een boek *Personalendungen und Verbalsystem im Eskimoischen*. In 1938 was hij met Thalbitzer in Groenland, en hij raakte zó gefascineerd en had zó genoeg van zijn moeilijkheden met zijn *collega proximus* voor Duits (vooral na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog), dat hij graag in 1943 zijn leerstoel zou hebben opgegeven om Thalbitzer's opvolger te worden, maar dat is toch niet doorgegaan.

In 1949 werd Hammerich tijdens en door het Amerikanistencongres te New York opnieuw aangevuurd. Hij kreeg een stipendium om de zomer van 1950 door te brengen op het eiland Nunivak voor de kust van Alaska; hij leerde het daar heersende dialect, verzamelde sagen- en sprookjesteksten. In 1953 kon hij het hele Eskimogebied van Alaska bereizen; hij ontdekte o.a. een onbekend beeld-schrift en publiceerde in 1954 *The Russian Stratum in Alaskan Eskimo*.

Slotsom: een uiterst vruchtbaar geleerden-leven. Men staat er verwonderd bij stil dat hij zoveel verdienstelijks tot stand wist te brengen, terwijl hij toch heel vaak geroepen werd om zijn diplomatieke gaven ten toon te spreiden. M.i. zou hij verscheidene carrières hebben kunnen waarmaken. Hij zou waarschijnlijk een goede diplomaat zijn geweest, of een politicus – als dat hem had aangetrokken.

Hij gaf er de voorkeur aan een filoloog te zijn. Collega Gonda maakte mij opmerkzaam op Hammerich's onbaatzuchtige bemoeienissen – als organisator en als medewerker – bij het nu eindelijk eens op gang brengen van het Pāli-woordenboek (waarvoor de Deense Akademie al sinds vijftig jaar een „opdracht” had).

Het heeft Hammerich gedurende zijn lange leven niet aan eerbetoon ontbroken. Wat Nederland betreft: hij was Commandeur in de Orde van Oranje Nassau, en eredoctor van Utrecht en Groningen.

Hij stierf op 1 november 1975.